

DET KUNNE HA VÆRT MEG...

Krigens barn - Merkelapper, identitet og muligheter.

"Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter..."
(Menneskerettighetskonvensjonen art. 1)

"De land som er parter til denne konvensjonen skal respektere og garantere de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjonen for et hvert barn...uten forskjellsbehandling av noe slag..."
(Barnkonvensjonen art. 2)

**KONFERANSE 8-9 MAI 2003
HOTEL NORGE OG DOMKIRKEN,
KRISTIANSAND**

RAPPORT.

Liv Mørland
Prosjektansvarlig.

SAMMENDRAG: Erfaringer og refleksjoner rundt konferansen.

BAKGRUNN OG MÅL FOR KONFERANSEN.

Mange enkeltpersoner og grupper har på ulike måter opplevd hva en krig kan føre til. Med konferansen har vi ønsket å formidle kunnskaper og erfaringer som barn av ulike kriger har tilegnet seg. Det har særlig vært fokusert på hva fordommer og manglende aksept og tilhørighet kan gjøre med enkeltmennesker – enten det dreier seg om ”tyskerbarn”, ”NS-barn”, dagens krigsbarn - eller et hvilket som helst menneske, uansett krig. Det har også vært et klart mål for konferansen å videreformidle hvordan sår kan leges, og hvordan utstøtte og utsatte mennesker, og deres smertefulle erfaringer, kan bli en ressurs i dagens samfunn.

PPROSJEKTANSVAR, SAMARBEIDSPARTNERE OG BIDRAGSYTERE.

Institutt for Dialog og Konflikthåndtering ved Stiftelsen Arkivet tok initiativet til og har vært ansvarlig for planlegging og gjennomføring av konferansen. Norges Krigsbarnforbund / Aust- og Vest-Agder, Vest-Agder Røde Kors og Redd Barna / region Sør ble senere invitert til å delta i arbeidet med fagkonferansen. Den norske kirke har bidradd ved samlingen i Domkirken. Vi er takknemlige for alle bidrag, også overfor dem som økonomisk gjorde konferansen mulig: Norges Krigsbarnforbund, Aust- og Vest-Agder Fylkeskommuner, Kristiansand kommune v/ Kulturdirektøren, Fylkesmannen i Vest-Agder v/ Utdanningsdirektøren, Sosial- og helsedirektoratet og Norsk Kulturråd.

NOEN ERFARINGER FRA KONFERANSEN (se program bak i rapporten).

I en forsamling med drøye 100 mennesker kan neppe alle forventninger og ønsker for en konferanse oppfylles. Gjennom de mange og sterke innspillene som ble gitt - og gjennom de mange tilbakemeldingene som er gitt til prosjektledelsen og andre etter konferansen – er det neppe noen tvil om at samlingen kom til å bety mye for mange mennesker. Den kan vanskelig sammenlignes med andre konferanser. Faglig tyngde og innsikt kombinert med vilje til dialog, tillit og åpenhet, skapte tilnærming og verdige møter mellom mennesker. Vi tror også at samlingen i Domkirken, med muligheter til refleksjoner over temaet ”Hva er da et menneske?”, bidro til at konferansen fikk en legende virkning på menneskers lidelser. Alt som på ulike måter ble formidlet har dessuten skapt engasjement, nye tanker, refleksjoner og kunnskaper omkring et viktig og dagsaktuelt tema. Intensjonene for konferansen mener vi derfor kan sies å være oppfylt (det vises til mer utførlig informasjon i rapporten).

HVA MER KAN GJØRES?

Konferansen har vist at mye mer kan gjøres i det norske samfunnet for bedre å kunne forstå det som virker fremmed og annerledes, og for å kunne bearbeide sår og legge vonde hendelser bak seg. I arbeidet med å forebygge krig mellom enkeltmennesker og nasjoner, og i bestrebelsen på å utvikle et best mulig samfunn for flest mulige mennesker, uavhengig av bakgrunn og tilhørighet, tror vi at evnen til å utvikle empati er overordnet viktig. Rapporten skisserer noen forslag til hva som kan arbeides videre med i kjølevannet av konferansen.

FLERE ERFARINGER OG REFLEKSJONER.

BAKGRUNN OG MÅL.

Vi kan håpe på at noen av krigens barn etter hvert har fått en tryggere oppvekst og et rimelig godt liv som voksne. Allikevel vet vi at alt for mange har vært utsatt for store mentale og fysiske lidelser. Omkring 12000 barn er født i Norge med tysk far og norsk mor som følge av den tyske okkupasjonen, og tallet på barn av medlemmer av Nasjonal Samling beregnes å være 50-100 000. På verdensbasis finnes i dag mer enn 500 000 barn som har opplevd krig (kilde: War and Children Identity Project). Noen av dem er allerede - eller vil komme til å være - en del av det norske samfunnet.

Det som virker fremmed og annerledes enn oss selv, skaper lett avstand. Frykt og fordommer kan kaste skygger og stenge for ny innsikt i det ukjente. Mange enkeltpersoner og grupper med bakgrunn i en krig har fått føle på kropp og sjel hva det vil si å bli stengt ute fra nærmiljø og fellesskap - enten dette gjelder "tyskerbarn", "NS-barn" eller barn av nyere kriger. Det finnes også langt flere grupper krigsbarn fra årene 1940-45. I konferansen har vi valgt å la noen enkeltpersoner som med sine liv eller sitt arbeid har erfaringer fra det å være barn av en krig, formidle sine kunnskaper og erfaringer. Alle interesserte har imidlertid vært velkomne, selv om vi ikke har kunnet nå flere målgrupper med invitasjoner.

Viktige spørsmål og problemstillinger som angår oss alle i hverdagen, ble belyst under konferansen: "Hva gjør utestengning og fordommer med oss – krigsbarn eller ikke? Hva kan påvirke våre holdninger og skape endringer?" Et annet sentralt spørsmål i livet er hva som virker overfor den som har krenket: "Gjengjeldelse eller dialog?" Et tilbakevendende tema er også temaet: "Hva er da et menneske?" Konferansen satte dessuten søkelyset på myndighetenes håndtering av krigsbarn, og hvorvidt erfaringene de har gjort seg til nå har fått betydning for barn av andre kriger eller andre stemplede grupper i dagens samfunn. Konferansen ble avsluttet med fokus på forsoningens betydning for å kunne gå videre i livet etter smertefulle hendelser. I tillegg ble mye verdifull viten og erfaring formidlet av representanter for ulike grupper av "krigens barn" og av forskere.

SAMARBEIDSPARTERNE OG BIDRAGSYTERE.

Institutt for Dialog og Konflikthåndtering (IDK), Stiftelsen Arkivet, har vært ansvarlig for faglig innhold og fremdrift av prosjektet. Konferansen er planlagt og gjennomført i samarbeid med Norges Krigsbarnforbund / Aust- og Vest-Agder, Vest-Agder Røde Kors, Redd Barna Region Sør og Den norske kirke. Arbeidsgruppe har bestått av Ruth Marie Mørland, Karin Vildalen (NKBF), Grete Berdal (RK), Kai Erland og prosjektansvarlig (SA).

Vi takker samarbeidspartnere og retter også en stor takk til økonomiske bidragsytere, som gjorde konferansen mulig: Norges Krigsbarnforbund, Aust- og Vest-Agder Fylkeskommuner, Kristiansand kommune ved Kulturdirektøren, Fylkesmannen i Vest-Agder ved Utdanningsdirektøren, Sosial- og Helsedirektoratet og Norsk Kulturråd.

TORS DAG 8. mai:

(kun deltagere som står oppført i programmet er referert med navn).

INNLEDNING

I sitt velkommen til konferansen satte *styreleder i Stiftelsen Arkivet, Sigurd Verdal*, fokus på de ulike gruppene krigsbarn og omtalte dem som uskyldige ofre for ”foreldres synder”. Urettferdighet og spesielle mekanismer kan oppstå i den anledning - konferansen kan skape mer rettferdighet.

Krigen har mange ansikter, og dypest sett er vi alle ofre, hevdet *prosjektansvarlig Liv Mørland*. Med en forventning om at kunnskaper kan drepe frykt, var det et håp at konferansen kunne skape mer forståelse for hvordan det er å være menneske og barn av en krig under ulike kår, og at samlingen kunne inspirere til forsonende prosesser. Det ble fokusert på noen grupper mennesker som nå er voksne; tyskerbarn, NS-barn og dagens krigsbarn som bor i Norge. Andre grupper fra 2. verdenskrig var ikke glemt av den grunn, enten dette dreide seg om barn av landssvikere, krigsseilere, motstandsfolk, frontkjempere, eller barn i Finmark som vokste opp under svært elendige kår.

MERKELAPPER OG FORDOMMER.

Renate Grønvold Bugge, psykolog, pekte på barn som mest utsatte i en krig, fordi de skal leve lengst med traumene. Fordommer kan ha sin bakgrunn i mange forhold: Gruppepress, andres kamp for å overleve, aggresjon som ikke bearbeides, ønsket om å skade andre, totalitær barneoppdragelse, generalisering, dominans og elitetenkning. Fordommer skaper utstøtelse, slik vi ser at også mobbing gjør. For å hindre utvikling av fordommer, er det viktig å oppøve empati (evnen til innlevelse).

Fredsdiplomati fikk redusert antall konflikter etter 2. verdenskrig, men disse er ved tusen-årsskiftet igjen økende. Krigens barn finner vi i dag i alle aldre. Det er viktig å finne praktiske og andre løsninger for barn som har mistet foreldre, og motivere til positive forventninger som ikke skaper fordommer. Dette står i sterk kontrast til det som skjedde under krigen 1940-45, noe som blant annet Kåre Olsen peker på i sin bok ”Krigens barn”: Tyskerbarna skulle ved frigjøringen sendes tilbake til krigsmakten, uten forståelse for de personlige konfliktene som da kunne oppstå.

Grønvold Bugge trakk frem eksempler fra hvordan barn i Irak har opplevd krigen (rapport ved Raundalen og Dyregrov m.flere): Tapet av deres kjære utviklet kronisk depresjon. Barna følte seg maktesløse, og trusler om krig fikk innflytelse på deres hverdag. Konflikt ble ensbetydende med frykt, og barna var også redde for at deres fremtid var ødelagt. 40% mente at livet ikke var verd å leve.

Forskning på barn som har opplevd ekstreme påkjenninger viser at senere lignende hendelser kunne vekke til live tidligere opplevelser, angst og ubehag - uten at de selv forsto hvorfor. Grønvold Bugge pekte på forsoning som viktig for å hindre dannelse av negative holdninger (jamfør barnesoldater) og for å bygge opp igjen et samfunn. FN's barnekonvensjon er sentral i arbeidet for fred og forsoning: Alle land må med et felles mål og felles språk motarbeide urett og fokusere på barnas egne rettigheter.

ET TYSKERBARNNS LIV.

Karin Vildalen, tyskerbarn, leste dikt om sitt eget liv, ført i pennen av Kirsten Sødal. Karins oppvekst er en sterk beretning om hva mobbing og trakassering, ubesvarte spørsmål, fortielse og utstøtelse - også fra nærtstående personer - kan føre til. Men det er også en sterk beretning om hva støtte og kjærlighet fra enkeltmennesker, og egen innsats, kan bety for å kunne bearbeide smerten og gå videre i livet.

ERFARINGER OG OPPLEVELSER.

Samtalegruppe.

Kjersti Ericson, kriminolog, har i sin undersøkelse av tyskerbarn snakket med 100 personer som har blandede erfaringer. En del av disse barna ble etter 2.verdenskrig sett på som psykotiske og med "usedelig" arv fra fødselen av. De bærer preg av sin arv og belastninger. Noen ble plassert på institusjoner for evneveike. Andre ble utskjelt for "lausunger", "horunger med usedelige mødre", "som mora, så dattera", osv. Mødre ble knust under fordømmelsene, og mors fortielse om hvem far var, førte i mange tilfeller til bitterhet mellom mor og barn.

Mange tyskerbarn opplevde seg ignorert av lærere, og historietimene kunne være vonde og brakte ofte frem skyld- og skamfølelse. På bakgrunn av deres opphav ble barna ofte oppfattet som mindre fullverdige mennesker. Dette har fått dramatiske konsekvenser for resten av livet - blant annet når viktige valg skulle tas.

Baard Borge, statsviter, trakk frem det positive i at NS-barn, som har mange tilsvarende opplevelser som tyskerbarn, var tatt med i konferansen. Hans erfaringer med NS-barn hentet han fra intervjuer gjengitt i boka "De kalte oss naziengel". NS-barna ble rammet av den "sivile majoritet"; de ble frosset ut av hjemmefronten som ikke ville omgås eller hilse på quislinger. Da freden kom, var mange av NS-barna redde for å gå på skolen. Overgrepene tiltok og fortsatte i hele etterkrigstiden. De var redde for å bli avslørt og forsøkte å skjule sitt opphav.

Barn må skånes og må ikke definere som en mindreverdigruppe i samfunnet, hevdet Borge - det kan få store konsekvenser for dem. Myndighetene bør gi en uforbeholden unnskyldning, og NS-barn bør få den samme sympatien som "tyskerbarn" har i dag. "Vi må slutte å dyrke det som har skjedd og komme videre."

Franck Monheim Kristiansen, tyskerbarn, har alltid visst hvem hans far var. "Tyskerunge" ble brukt hver gang han gjorde noe galt. Han ble en "kamelon" som forsøkte å skjule sin identitet for omgivelsene. Spørsmål om identitet fremkalte angst og ga dårlig selvtillit. Gutten gikk fra å være skoleflink til å bli taper. Som voksen var han en periode varaordfører, men arbeidsoppgaver som skulle utføres på kirkegården, fikk frem skamfølelse. Dermed forlot han politikken.

Monheim Kristiansen ble først avvist av far, men de har senere hatt sporadisk kontakt. Han er etter hvert blitt stolt av sin tyske bakgrunn og kultur, og venn med betegnelsen "tyskerunge".

Björg Jacobsson, NS-barn, opplevde at far ble hentet da krigen var slutt, og at farfar ble frosset ut av kirken. Senere ble hun spyttet på, og ved et besøk i en fangeleir sendte vaktene hundene mot henne og skjøt mellom beina hennes. Björg Jacobsson "dro ned rullegardinet" hver gang 2. verdenskrig ble et tema, men har etter hvert utviklet et "helhetlig menneskesyn" og en tro på at "kvinner kan". Hun har fortalt sine døtre om morfars rolle under krigen.

Phu van Nguyen, flyktning fra Vietnam, var 12 år da krigen brøt ut. Som barn ville han leve normalt og ikke omgås soldater, men han forsto ikke det unormale i å måtte gjemme seg innendørs og under bakken. Som 19 åring kom han til Vennesla, hvor han har bodd siden – da hadde han flyttet 10 ganger. Nå opplever han at disse vonde situasjonene kommer tilbake. Det tar minst 50 år å bygge opp et samfunn, hevdet van Nguyen, som opplever seg heldig som overlevde og får bo i Norge.

Den første tiden i Norge møtte han motstand, selv om han oppfattet at nordmenn hadde lettere for å vise følelser enn de har i Vietnam. Nå er han ”voksen og ovenpå” og håper at Norge tar bedre i mot flyktninger i dag enn hva han opplevde. De trenger hjelp og støtte.

Andre innspill:

* Takk til dem som har stått frem – det er skremmende å høre hva de forskjellige har opplevd. Nordmenn har mye å lære i dette temaet. Særlig viktig å lære empati.

* ”Hvordan skal vi slutte å dyrke krigen, vi møter den jo hele tiden i TV? Noen ”gode nordmenn” er fremhevet, dermed faller andre utenfor. Dette kan lett skape fordommer. Hva skal vi gjøre? Vi må kanskje se på hvordan vi minnes krigen, hvordan markeringer og jubileer skjer?”

* Splittelsen mellom NS-folk og motstandsbevegelsen er der fortsatt – enda snakker de ikke sammen. Bare den ene parten er kommet til orde. Kan de snakke sammen i Vietnam i dag? Det å løse denne type problemer, er en lang prosess.

* *Renate Grønvold Bugge*: En fellesnevner i det som er sagt er at noen får mer oppmerksomhet, enn andre. Dette kan skape mindreverdsfølelse og utvikle konkurranse om hvem som har lidd mest, hvem det skal tas oppgjør med, og hvem som skal be om unnskyldning. Nye konflikter kan utvikles.

* Glad for konferansen og særlig for at NS-barnas situasjon tas opp. Mange av dem lider fortsatt. Kanskje bør det lages en felles uttalelse fra konferansen?

”TRANSITT”. *Innslag ved Scenekompaniet. Poesi, dans og levende musikk med deltagelse fra Kongo, Sudan, Kosovo og Norge.* ”Jeg danser fordi jeg må...Dansen har en skapende kraft som kan smi våpnene om til plogjern og deretter til musikkinstrumenter. Jeg danser fordi jeg må - for å få det vonde ut av kroppen...”

GJENGJELDELSE ELLER DIALOG?

Nils Christie, professor, takket for initiativet til konferansen. Trodde det skulle være et greit tema, men er det? Barn skal ikke sone for foreldrenes misgjerninger. Hva med barna til de som ble sett på som samarbeidende med okkupasjonsmakten?

”Mange regler fantes fra okkupasjonsmakten og fra hjemmefronten. Klarer vi å forholde oss til det? Hvordan ville jeg for eks. møte den hyggelige Even, den lokale NS-lederen, hva ville jeg gjøre hvis barna mine ville leke med hans barn; er jeg da trygg? Hva med hjemmefrontens menn?”

Vi må ikke bli agitatoriske på noen av sidene. Jeg kan ikke huske at vi ikke vekslet et ord med NS-barnet. Broren til klassekameraten min ble skutt. Heller ikke da reagerte vi overfor han i klassen som gikk med solkors. Læreren reagerte kanskje mer...

Så ble okkupasjonen borte, og det normale samfunnet var tilbake. Da hadde vi ingen fiender å frykte, men statens hevn kom og rammet barna. Kunne det vært gjort annerledes? Den gang tenkte jeg ikke på dette; de fem tunge årene var over, det var viktig å ta et oppgjør, slik at vi kunne gå videre, renses, for å bygge landet igjen. Alle NS-medlemmer ble fremstilt for statlige autoriteter. 17000 ble fengslet, 17 nordmenn henrettet.

I oktober siste år var det freds- og forsoningsmøte i Narvik; på krigskirkegården, i kirken, med budskap på alle inviterte språk. Seminarer. Men ingen norske nazister var invitert. Hvorfor?

Dette var et freds- og forsoningsmøte. Hvor lenge skal en handling hindre at vi snakker sammen? Kunne vi ha gjort det annerledes etter 1945? Nepe. Vi hadde ikke Sør-Afrika og Sannhetskommisjonen med stor deltakelse, gjerningspersoner som måtte erkjenne og eksemplere på tilgivelse. Var du med, var det stor sjanse for amnesti, og man viste at det var mulig å komme videre i en fredsprosess.

Det er fortsatt store forskjeller i Sør-Afrika; de hvite har det mye bedre, de svarte har vanskelige levekår. Et grunnleggende verdispørsmål er: Var det tilstrekkelig? Sør-Afrika og Latin Amerika har brakt vår kultur betraktelig fremover. Vi forventer at de skal klare det i sin meget åpne prosess, som vi ikke har klart på 60 år. Men vi er kommet et stykke på vei i å tenke andre former for reaksjoner enn den tilsiktede pine, for eks. finnes konfliktråd. Vi kan se likheter mellom det som skjer lokalt / nasjonalt og i de store fredsprosessene.

Er dette en vei å gå? Ja, men kanskje ikke med akkurat de fryktelige monstrene? Jeg tror det er en farlig tanke. En klokere tanke er det kanskje at en hver burde bli møtt med tilgivelse...

Så, hva skal vi gjøre nå? Er det virkelig viktig at Bondevik sier unnskyld? Er det ikke viktigere at vi lærer, at dette ikke skal skje igjen? Var ikke noe av det vanskelige at mor eller far ikke fikk forklart seg – at vi ikke bare dømmer?

I Sør-Afrika fikk partene virkelige snakket sammen – både offer og overgriper – og forklart hvordan det opplevdes og hvorfor man gjorde det. Man må passe på at de som gjorde det fryktelige, får sagt hvorfor de gjorde det, og barn må ikke brukes som middel i en konflikt.

Krigsoppgjøret vårt må bli møtt med kritikk, vi må få frem det som gikk galt og lære av det – og ikke gjøre noe lignende en gang til.”

Innspill fra samtalegruppen og salen.

* *Baard Borge, statsviter:* ”Hva hadde du gjort hvis barna dine var større og hver dag så at noen NS-barn regelmessig ble mobbet, matpakka kastet, de ble banket opp. Snudde du da ryggen til? Hvordan ble det legitimt å praktisere isfronten? Det var som regel ikke motstandsfolk som gjorde det...”

* *Nils Christie, kriminolog*: Boka til Borge er full av redselsfylt uanstendighet. Det er ikke mulig å unngå dette vanskelige helt, det må bare løses med mest mulig anstendighet.

* *Renate Grønvold Bugge, psykolog*, ba oss tenke på helhetsperspektivet i konferansen, derfor trakk hun frem kommunikasjonsbrudd mellom barn og foreldre; foreldre som aldri kunne snakke som torturist, medløper, osv. 3. generasjon Holocaustofre vet vi har en overhyppighet av selvmord.

* *Kjersti Ericsson, kriminolog*: ”Skammen og fordømmelsen fra omgivelsene gjør at foreldrene ikke snakker. Er det nok bare å snakke om det som har vært, som i Sør-Afrika? Må vi ikke også fokusere på gjenopprettelse av skade? Tiden leger ikke alle sår.”

* ”I vennetreff for NS-barn har vi fått hilsener fra voksne som angrer på at de mobbet NS-folk...”

* Lebensbornforeningen har brakt erstatningssak frem for Menneskerettsdomstolen i Strasbourg. 124 krigsbarn vil få gratis advokat. Den summen som eventuelt vinnes, tilfaller alle krigsbarn, og foreningen ber om at disse tar kontakt. Ønsker saken helt opp i FN.

* *Dag Nordbø, domprost*: ”Det har vært en sterk dag, så langt. Er et for raskt krav om tilgivelse et nytt overgrep? Har vi rett til å kreve forsoning? Kan offeret svare med tilgivelse? I Sør-Afrika var det offeret som brøt sammen. Det viktigste er å få frem sannheten, så må vi arbeide videre med forsoningen.”

* *Bjørge Jacobsson, NS-barn*: ”Jeg liker ikke ordet ”offer”, jeg er ikke offer. Jeg kan be om beklagelse, ikke om unnskyldning...”

* *Franck Monheim Kristiansen, tyskerbarn*, ville ikke ha med seg ordet ”hevn” som følgesvenn resten av livet. Hva kan Bondevik unnskyldes? Det er de som har gjort overgrep, som kan be om unnskyldning.

* *Nils Christie*: ”Vi er inne på en farlig ferd i ukjent land. Straffeprosessen må være noe annet enn forsoningsprosessen. Jurister er trent til å overse. I Sør-Afrika gikk det alt for raskt – de fikk ikke ordentlig til gjenopprettelsesprosessen. Hvorfor skal alle skader betales med penger? Fremtvingen tilgivelse er helt forferdelig. Det viktige er å komme i gang med å snakke – det er bedre enn å tie stille i en fordreid straffesak.”

* *Baard Borge* peker på at Bondevik allerede har gitt en unnskyldning til krigsbarn (tyskerbarn), men ikke til NS-barn.

* *Rosemarie Køhn, biskop*: En utfordrende dag. Hun kommer fra et distrikt med mye fortiet krigshistorie som blir en sosial belastning. Dette kommer ofte til syne i begravelser. ”Hvordan skal vi komme i gang med å snakke? Kan vi få dette til på lokalplan, hadde det vært veldig bra. Mye kan ikke gjenopprettes, men i et historisk perspektiv er det mye som kan tilgis. Minner kan leges.”

* Opptatt av å komme ut av offerrollen, kanskje må noe bearbeides. Forsoning er viktig, tilgivelse vanskelig. De sier tid leger sår. Tiden leger ikke alle sår...

* Håper konferansen kan starte noe, for det har tydelig vært mangel på dialog. Vi må skape møteplasser, og det må være tillatt å være nyanserte på begge sider. Ingen er vel bare gode eller onde?

* *Ole Naumann, NS-barn:* ”Hvem skal vi ha dialog med? Jeg fikk ikke noen god dialog med min far. Vi må ha gode dialoger med ”de gode nordmenn”? Hvor er de i dag?”

* *Renate Grønvold Bugge.* Det må ikke skapes nye konflikter. Prosesser tar tid og trenger rom. Sorgen har også et vendepunkt. Når den får komme til uttrykk, blir fremtiden viktigere.

SAMLING I DOMKIRKEN.

Domprost Dag Nordbø ønsket velkommen.

Se eget program. Referat Fædrelandsvennen 9.5.03:

FREDAG 9.mai:

KRIGENS BARN OG MULIGHETER.

Stortingsrepresentant Magnhild Meltveit Kleppa gav ros til arrangøren for initiativet til et så viktig og vanskelig tema. Hun sa ja til oppdraget fordi hun som sosialminister la forhold til rette for forskning omkring krigsbarnas (tyskerbarnas) situasjon. Kleppa ba den gang Stortinget gi regjeringen et oppdrag med å utrede alternative erstatningsordninger for denne gruppen. Sosialdepartementet ble pålagt utredningsarbeidet og måtte i 1998 innse at mye manglet. Året etter forelå rapporten ”Fiendens barn”, som gav noen avklaringer. Organisasjoner som arbeidet innenfor feltet ble trenet til å mestre oppgaven bedre, og etter å ha kommet tilbake til Stortinget, har Kleppa fulgt opp dette arbeidet.

7 krigsbarn reiste sak. Retten mente imidlertid at historikere heller burde involveres. Fokuset på tyskerbarna medførte et trykk på samfunn og politikere, og Kleppa mente det var viktig med et parallelt arbeid fra Storting og fagmiljøer. Det har vært lagt ned et omfattende arbeid i Justiskomiteen, og saken vil trolig komme tilbake i år med nye forskningsresultater og ny viten.

Magnhild Meltveit Kleppa betegnet seg som amatør i å kunne trekke erfaringene videre til nye grupper med tilsvarende problemstillinger som tyskerbarna har hatt: Mangelfull dokumentasjon og systematisering av kunnskap og fortellinger av personlige opplevelser fordi man ikke orket, men noen har benyttet anledningen. Mange har imidlertid vært avskåret fra muligheten til bearbeidelse.

”I dag finnes andre muligheter: Arkivering, teknologi, informasjon og media. Det har vært en modningsprosess omkring latente problemstillinger hos alle berørte parter, hos myndigheter og hos den enkelte av oss. Viktig at noen kan stille de rette spørsmålene, at noen orker å stå frem, og at noen følger opp. Det ble skapt forventninger til dokumentasjon og erstatning (noen reserverte seg mot at alle skulle få erstatning), og i ettertid ser man behovet for tydelighet og å være forsiktig med ordvalg fra myndighetenes side. Noen oppfattet innspill som vedtak. Hvilke konsekvenser får skuffelsene hos krigsbarna? Stortinget må behandle dette på nytt. Andre tilsvarende grupper (jødeoppgjør, samefond, japansk krigsfangeskap, NS-barn) har heller ikke fått sine oppgjør.”

Enkelt personer må tas på alvor. I skolen lærte Kleppa at vi alle er sårbare, og at vi trenger større forståelse for seinvirkninger etter kriser. Krigsbarna har vært med å gi rom for dette. Det er et tankekors at det i dag kommer enslige mindreårige asylsøkere til Norge, som får

varierte oppfølging. Viktig at de får god oppfølging. Redd Barna og Røde Kors har vært flinkere til å påpeke dette behovet.

Historien kan ikke endres, men det er viktig med kunnskap og vilje til å følge opp. Sør-Afrika med sine forsoningsprosesser har noe å lære oss. Det er også viktig å vedkjenne seg sine røtter og å se fremover.

VISJONER OG MULIGHETER.

Samtalegruppe.

**Gerd Inger Karlsen, tyskerbarn:* "Nye krigsbarn vil komme etter, vi har alle noe å lære." Anerkjennelse er et grunnleggende behov. Hvorfor skulle tyskerbarnas eksistens være skjult etter krigen? Noen ble mobbet, også av offentlige personer. Oppvekstvilkårene ble ulike hos mødrene, i institusjoner, eller i Tyskland. Andre hadde en OK oppvekst og har lagt fortiden bak seg, men ikke alle har hatt denne muligheten. Norges Krigsbarnforbund ble et vendepunkt for mange.

I dag kan man se en vilje til å bli akseptert av samfunnet og en erkjennelse av at det er begått urett. Tyskerbarna håper at forskning vil dokumentere dette, og at de kan legge det vonde bak seg. Viktig at de gir sin lærdom videre til barn av nye krigsbarn.

**Ole Naumann, NS-barn:* Takket for initiativet til konferansen og takket gode støttespillere. I dag er han kommet videre. Husker ingen ting fra krigen, men det tok ham nesten 50 år før han våget å snakke om sin bakgrunn. Han sto frem etter å ha fått profesjonell hjelp og fikk tømt "sekken" både offentlig og privat. Ble opptatt av å komme videre, ikke bare snakke om sin bakgrunn innad i foreningen. På et tidspunkt må man ta ansvar for eget liv. Hvem skal snakke med hvem? Samtalepartnerne etter konflikten (krigen) illustreres på denne måten:

De onde	De gode
Mine foreldre	Naboer
Barna	Barna

"Mor og far ble isolert, fikk ikke hjelp til å være foreldre. Dette må vi lære av i dag – ikke vente til straffen er sonet og skaden er ubotelig."

**Medhiya Mikayl, kurder fra Irak* – i dag sosionomstudent i Norge: Kurderne var en gruppe på utsiden av samfunnet og er blitt mobbet av lærere og samfunn for øvrig pga språk og kultur. De teller ca 45 millioner fordelt på fem land. Mikayl måtte flykte til Tyrkia, ble mobbet også der. 15 personer levde sammen i to år og måtte dele maten. De fikk ikke snakke kurdisk, av frykt for at tyrkiske kurdere skulle høre det.

Hvordan legge vonde opplevelser bak seg?

Da de kom hit som flyktninger i 1991, fikk de ikke så god behandling. I videregående skole ble hun med i samtalegrupper og reiste rundt og fortalte om sitt liv. "Voksne er redde for å snakke om det som har vært, de skal skåne barna. De glemmer at barna har det med seg, at de snakker med jevnaldrende. Det er viktig at barn og ungdom får snakke ut om sine opplevelser."

Abdulaha Alason fra Somalia skulle ønske det var lettere å snakke om de skadene han hadde med seg da han i 1987 kom alene til Norge som 17-åring. Hans foreldre ville ikke at han

skulle være soldat, derfor ble han sendt til Norge - et fremmed land. I Norge åpnet dørene seg, alle var like, alle gikk fort opp... Og alle menneskene var like. Han havnet sammen med 400 mennesker på Fridtjof Nansen flyktningmottak. Det var fryktelig og ikke lett å glemme. Alason kan heller ikke glemme hvordan det var å reise fra en hel familie, selv om han i dag er norsk familiefar.

Det krever tilspasning å komme til et nytt land. Er dette mulig, samtidig som man skal verne om det man tar med seg, spør Alason? Barn og unge har lettere for å tilpasse seg, samtidig trenger de ekstra oppfølging. De vil alltid bære med seg det som skjedde hjemme, for eks. flukten, det å ikke kunne ta farvel med familie og venner. Går en forbi traumene, følger de etter deg, hevder han. Kan vi forebygge krig? Voksne må ta ansvar og legge forholdene til rette for barn og unge.

* *Dag Nordbø, domprost:* "Det er sagt mye sterkt og klokt, jeg føler meg ydmyk når jeg ikke har hatt disse opplevelsene. Som prest møter jeg mange med disse problemene, særlig i forbindelse med dødsfall. Et eks. var et barn som hadde en far som ble forandret etter slaget ved Narvik, det brakte utrygghet inn i tilværelsen. Fortielsen stanser oss i å få livet på plass."

Nordbø har også møtt barn av de som mistet sine hjem under brenningen av Finmark, og mange av dem rømte til Tromsø. I 1993 ble det åpnet kirkeasyl i Elverøy kirke i Trømsø, og krigsbarna (tyskerbarna) sto frem. De fortalte om sine liv og ble aktive hjelpere overfor asylsøkere. Parallelle opplevelser gav trygghet til flyktningene.

"Tilgivelse er positivt, men forventning om dette kan låse en fast. All forsoning må ha åpenhet, sannhet og dialog i seg. Og der den ene parten er borte og forsoning umulig, kan en håpe at Gud kan tilgi."

Sigbjørn Nedland, møteleder: "Hva kan vi lære av det at dialog mellom foreldre og barn er viktig? Hvordan kan vi forsone oss med det vi har hørt?"

Andre innspill fra salen og gruppa.

* Foreldre vil skåne sin barn ved ikke å snakke. Som foreldre ville vedkommende ha gjort det motsatte. Har brukt mye tid på å finne ut hva egen far var med på, det har gitt ballast.

* Representant for krigsbarnforbundet Lebensbornforeningen refererte til lov om internering av nazister, og at denne loven fremdeles gjelder. Dersom en kvinne som ble arrestert etter denne loven i dag er gift med en som har krigspensjon, mister hun pensjonen hvis mannen dør. Representanten ber forsamlingen om hjelp til å forandre dette.

Renate Grønvold Bugge, psykolog: Det er aldri for sent til å gå inn i sin historie, selv om foreldrene er borte. Det blir vanskeligere, men ikke umulig. Viktig å også møtutfordringene med barnebarna. Og viktig å sette søkelyset på og gi hjelp til fedrene som kommer tilbake til hjemlandet som demobiliserte soldater, for eks. fra Kosovo.

* *Phu van Nguyen, Vietnam,* synes han lærer av disse prosessene. Flyktningene som kommer hit, trenger hjelp og motivasjon til å kvitte seg med den gamle ballasten og starte et nytt liv. De trenger trygghet, ikke bare materielle goder.

* *Ole Naumann, NS-barn,* fikk frem fakta om sin far fra Riksarkivet, etter at han døde. Han aksepterer sin bakgrunn, men er ikke glad for den.

* *Björg Jacobsson, NS-barn*, har arbeidet mye med innvandrerbarn og vært reservemamma for dem. Hvordan føler innvandrerne seg mottatt? Er det mulig – også for dem - å komme videre ut over det å samtale? Alle foreldre oppfordres til å motarbeid krig.

* *Medhiya Mikayl, kurder fra Irak*, opplevde seg bedre mottatt ved flyktningmottaket i Narvik enn i sør. Det er mer åpenhet nordpå.

Baard Borge, statsviter: Viktig å få bort etterlevninger etter krigen, for eksempel med ulike pensjonsordninger. Her må politikerne gjøre noe. Ellers har vi alle et ansvar for å gi krigens barn muligheter til å snakke.

* ”Det er godt å være her. Vi må ikke glemme, men må kunne tilgi. Pengeerstatning bringer oss ikke videre. Myndighetene må heller ikke kunne skrive hva som helst. Selv har jeg papirer på at jeg som 6-åring var ”tilbakestående”.

* *Representant for samarbeidsutvalg for organisasjoner*: Hvilke organisasjoner er det Stortinget handler på bakgrunn av? Samarbeidsutvalget er ikke informert om dette. Motstandsbevegelsen har også ”krigens barn”; motstandsfolk i tysk fangenskap og deres barn og familier fikk det vanskelig. Viktig å kunne kjempe for ”krigens barn” som en felles gruppe.

* *Magnhild Meltveit Kleppa*. Vi har kun tatt opp en gruppe, det utelukker ikke andre. Hun har forholdt seg til Norges Krigsbarnforbund, Rettferd for tapere og Lebensbornforeningen. Hva Justisdepartementet gjør i dag, vet hun ikke. Stortinget har sagt at de i det videre arbeidet skal samarbeide med organisasjonene.

* Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) har fått tips om å ta tak i det ”indre” hos flyktningene. Hvordan kan de hjelpes til å tømme ”ryggsekken” de har med seg? Og hvordan kan myndighetene og de frivillige organisasjonene samarbeide om dette?

* ”Jeg gråter fortsatt litt, men ikke så mye som før. Har etter hvert fått hjelp til å få hull på byllen av usannheter om meg selv. Jeg har brukt 61 år på å komme dit jeg er i dag. Jeg kjenner ikke mamma og pappa, men har kommet så langt at jeg kan si takk, mamma, for at du fødte meg. Det har hjulpet meg videre...”.

* *Abdulaha Alason, Somalia*: ” Vi som har opplevd krig, har mye som må sorteres. Vi kommer til Norge, et sortert samfunn. Hjelp oss å sortere livene våre, før vi kan begynne på nytt!”

* Å forstå er å tilgi. Betegnelsen ”bestemorrasisme” må bort.

* *Renate Grønvold Bugge*: Vi har mye kunnskap om barn med traumer, men klarer ikke å ta imot ungdomsgruppene, slik at de kan komme videre. Kunnskapen må brukes til å heve kompetansen overfor alle krigens barn som i dag bor i Norge.

Magnhild Meltveit Kleppa, stortingsrepresentant, vil ta med seg konferansen „på netthinnen“. Det har skjedd en del oppreisning så sent som i 2000. Hun vil se på anakronisme rundt pensjonsordninger (høyesterettsdom fra 1954) og vil også ta med seg noen utfordringer til resten av sosialkomiteen som hun leder. Ønsket alle lykke til videre.

Sigbjørn Nedland, møteleder, utfordret alle frivillige organisasjoner til å drøfte hva som kan gjøres for å bedre forholdene til krigens barn.

ER FORSONING MULIG?

Paul Leer-Salvesen, professor, antydnet at temaet kunne synes umulig, men teologene er trent til umulige oppgaver. Mange hadde trengt å høre de sterke vitnebyrdene i konferansen. Gjerningspersoner og ofre er som regel langt likere enn vi tror. Har aldri møtt en gjerningsmann som ikke også er et offer. Har også møtt ”rene ofre”, men de to ligner hverandre. De knyttes sammen gjennom ordet ”sorg”. Sorg tar tid, det glemmer ofte omgivelsene. ”Vi er utålmodige og ønsker å gjenopprette normalsituasjonen. Skolene har beredskap hvis noen rammes av sorg og katastrofer. Men det skal helst gå over, og vi glemmer kunnskapen.

Men hvis sorgen tar 50-60 år, bør vi bli bekymret.

Hva kan vi lære av enken? Den som får en frigjørende sorg, vender tilbake til livet. Hvis ikke skapet er ryddet etter 5 år, hvis bordet fortsatt dekkes til den døde, så forstår vi at enken ikke har fått mulighet til å sørge seg fri. Det finnes mye kunnskap om sorg i befolkningen, men ikke så mye om ofre; der er det også ”enker”.

Kanskje burde vi bli flinkere til å fortelle de forsoningsprosessene som har lyktes?

To former for forsoning: 1) Under, mirakel. Det finnes noen mennesker som har evne til å tilgi av ”nåde”. Dette kan vi ikke lære, bare registrere.”

2) Forsoning som prosess; den normale formen som forutsetter en sorgprosess og et oppgjør, det møysommelige arbeidet med konflikter og kunnskapsbearbeidelse.

To former for soning: 1) Hevnen og gjengjeldelsen. Gjerningsmannen tar passivt imot straff. Senika, filosof, født i år 4: Den dommeren som følger gjengjeldelsesloven, vil ikke se den annens ansikt, vil ikke vite noe om den andre. Den dommeren som åpner seg for andre, ser at den andre ligner seg selv, og dommeren blir stemt til mildhet. Det er menneskelig å feile.

2) Det å få lov til og å vise vilje til å gjøre noe ondt godt igjen, å gjøre bot, kan være et viktig bidrag til forsoning.

Innebærer forsoning tilgivelse? Tilgivelse retter seg mot personen som krenker, ikke selve krenkelsen. Den som tilgir har full rett til å si at det som ble gjort mot meg, var galt. Ingen har rett til å kreve tilgivelse, heller ikke offeret, men det offeret som våger å tilgi, får et bedre liv. Å bli stengt inne i bitterheten, er en overgrepsituasjon. Tilgivelse fører ikke alltid til forsoning, men er en forutsetning. Der finnes situasjoner der disse må gå side om side. Forsoning krever aktiv egeninnsats.

Leer-Salvesen ønsker seg soningsforhold der det er mulig å gjøre bot.

Innspill fra salen: Arrangøren har gjort noe viktig og må gå videre. Kirken må fortsette. Dette haster. Ulike grupperinger må komme sammen for å motarbeide kløfter mellom generasjoner, foreldre / barn. Det er sådd et stort frø, en begynnelse på noe stort.

Avslutning ved Liv Mørland: ”Takk til alle som har kommet. Takk for delte lidelser, erfaringer og kunnskaper. Myndighetene kan gjøre noe, men vedtak kan ikke endre historien, som Magnhild Meltveit Kleppa uttrykte. Konferansen har fått frem universelle behov på tvers av kulturer og landegrenser; det å snakke sammen - dialogens og forsoningens helbredende kraft.”

Konferansen ble avsluttet med følgende sitat fra biskop Rosemarie Køhn i Domkirken:
”Å være et menneske er å veve kjærlighetens nettverk, å bearbeide sin skjebne og å leve i forandringens felleskap”.

Vedlegg: program.

Vi ønsker gjennom konferansen å:

- * Formidle kunnskap og erfaringer om krigsbarns situasjon
- * Sette søkelyset på mulige fordommer og myter omkring disse gruppene
- * Bidra til å styrke menneskeverd og inspirere til inkluderende og forsonende prosesser.

Alle grupper krigens barn - og andre interesserte -
er hjertelig velkommen til konferansen!

Møteleder: Sigbjørn Nedland.

TORS DAG 8. MAI 2003:

Fotoutstillingen "KRIGSBARN" av Einar Bangsund, som omhandler barn av norske kvinner og tyske soldater 1940-45, vises i Byhallen på Torvet fra 8-16 mai kl. 8.00-15.30.
Gratis adgang.

Hotel Norge:

13.00:

Velkommen. Styreleder Sigurd Verdal, Stiftelsen Arkivet.

Kunstnerisk innslag. Tore Ljøkjel, saksofon.

Innledning. Liv Mørland, Stiftelsen Arkivet.

Dikt av Kirsten Sødal lest av Karin Vildalen.
Diktet omhandler Karins liv som "tyskerbarn".

Kunstnerisk innslag: Tore Ljøkjel, saksofon

MERKELAPPER OG FORDOMMER.

Psykolog Renate Grønvold Bugge.

- * Hvem er "krigens barn"?
- * Hvordan reagerer barn på voldsutøvelse i krig?
- * Hva gjør utestengning og fordommer med oss – krigsbarn eller ikke?
- * Hva kan påvirke våre holdninger og skape endringer?

ERFARINGER OG OPPLEVELSER:

Kjersti Ericson, kriminolog, Universitetet i Oslo.

Baard Borge, forsker, Høgskolen i Harstad

Franck Monheim Kristiansen, "tyskerbarn"

Björg Jacobsson, NS-barn

Phim Chorn, Kambodsja

Phu van Nguyen, Vietnam

Renate Grønvold Bugge

- 15.30-16.15: Servering.
- 16.15-18.00: "Transitt". Innslag ved Scenekompaniet.
Poesi, dans og levende musikk med deltagere fra Kongo,
Kosovo og Norge.
- GJENGJELDelse ELLER DIALOG?
Professor Nils Christie, Universitetet i Oslo.
- Innspill fra salen og samtalegruppen.

*

Domkirken:

- 20.00: "HVA ER DA ET MENNESKE?"
(titel er lånt fra tittelen på Gunnar Stålsetts siste bok, som igjen har hentet det fra Bibelen).
- * Velkommen. Domprost Dag Nordbø
 - * Tore Ljøkjel, saksofon
 - * Torgny Solheim leser fra Jens Bjørneboes roman
"Under en hårdere himmel"
 - * Harald Rike Arnesen, sang, gitar
 - * Utdrag fra "Fuglen og den hvite duken", lest av forfatteren
Åse Foss Abrahamsen
 - * Biskop Rosemarie Køhn: "Hva er da et menneske?"
 - * Åse Strandi: Sang. Lyrikk fra diktsamlingen
"Fang mine tanker" av May Liz Edvardsen
 - * Phim Chorn, sang. Johannes Sar, gitar
 - * Tanja Birkeland og Kristin Hestenes, fløyte og piano

21.15 Uformell møteplass på "Glipp", Torvet.

FREDAG 9. MAI:

Hotel Norge:

- 9.00 Kunstnerisk innslag. Helene Bøksle, sang
- KRIGENS BARN - OG MULIGHETER.
Stortingsrepresentant Magnhild Meltveit Kleppa.
Myndigheters håndtering av krigsbarn: Har erfaringene til nå gitt
anvendbar kunnskap overfor barn av andre kriger eller andre
stemplede grupper i dagens samfunn? Hvordan kan erfaringene
brukes videre?

VISJONER OG MULIGHETER.

Hvordan kan krigens barn legge det vonde bak seg?
Hvordan kan vi alle bidra til dette?

Gerd Inger Karlsen, "tyskerbarn"
Ole Naumann, NS-barn
Peace Umurisa Rwiwanga, Rwanda
Abdulaha Alason, Somalia
Dag Nordbø, domsprost
Magnhild Meltveit Kleppa

ER FORSONING MULIG?

Paul Leer-Salvesen, professor, Høgskolen i Agder:
Forsoning – for hvem?

Kunstnerisk innslag. Tanja Birkeland, fløyte.

12.15: Lunsj

PÅMELDING INNEN 1. APRIL:

Stiftelsen Arkivet, Vestervn. 4, 4613 Kristiansand. Tlf. 38 10 74 00
Fax: 38 10 74 07. e-post: kai.erland@stiftelsen-arkivet.no
Oppgi hvorvidt det også er interesse for gratis omvisning på Arkivet
fredag kl. 14.00.

DELTAGERAVGIFT:

Privatpersoner: 600.-.

Representanter fra offentlig sektor / organisasjoner: 1000.-.

Innbetales innen 1.4.03 til konto 3000 13 76744.

Merk: "Konferanse" (husk navn og adresse).

Eventuell middag og overnatting på Hotell Norge bestilles direkte.

Vi anbefaler romreservering snarest (dobbelrom: 825.-).

Tlf. 38 17 40 00.

Arrangør: Stiftelsen Arkivet - i samarbeid med Norges Krigsbarnforbund, avd. Aust- og Vest-Agder,
Redd Barna Region Sør, Vest-Agder Røde Kors og Den norske kirke.